

Bog anmeldelser.

B. GUREWITSCH. Die Entwicklung der menschlichen Bedürfnisse und die sociale Gliederung der Gesellschaft. (Staats- und socialwissenschaftliche Forschungen. Herausg. von Gustav Schmoller. XIX, 4). Leipzig 1901. (129 S.).

Dette lille Skrift henleder Opmærksomheden paa et Spørgsmaal af ikke ringe Interesse. Arbejdets Deling indenfor Samfundet er ofte bleven beskrevet og analyseret, men man har ikke med Bestemthed og Klarhed stillet sig det Spørgsmaal, hvad der egentligt er Aarsagen til dette Fænomen, der jo gennemgaaende melder sig paa et vist Punkt af enhver Kulturudvikling og stedse indtræder paa ny under Kulturens fortsatte Udvikling. Hvor man i Sociologien ikke lader sig nøje med en blot Beskrivelse, indskrænker man sig til at fremhæve (som allerede Auguste Comte gjorde det overfor Malthus), at en talrig og tæt Befolkning er Betingelse for Arbejdets Deling, eller man gaar et lille Skridt videre og viser (som Durckheim i hans interessante Værk: *De la division du travail social*, 1893), at Arbejdsdeling er det eneste Middel til at dæmpe den voldsommere Kamp for Tilværelsen, som Befolkningens stigende Talrighed og Tæthed medfører. Det er klart, at der her mangler et Mellemed. Thi fordi én Betingelse er til Stede, kunne de afgørende Betingelser meget vel mangle, og fordi noget er nødvendigt i Kampen for Tilværelsen, er det ikke sagt, at det staar til Raadighed.

I Nationaløkonomien, der stadigt optræder med en

Bog anmeldelser.

B. GUREWITSCH. Die Entwicklung der menschlichen Bedürfnisse und die sociale Gliederung der Gesellschaft. (Staats- und socialwissenschaftliche Forschungen. Herausg. von Gustav Schmoller. XIX, 4). Leipzig 1901. (129 S.).

Dette lille Skrift henleder Opmærksomheden paa et Spørgsmaal af ikke ringe Interesse. Arbejdets Deling indenfor Samfundet er ofte bleven beskrevet og analyseret, men man har ikke med Bestemthed og Klarhed stillet sig det Spørgsmaal, hvad der egentligt er Aarsagen til dette Fænomen, der jo gennemgaaende melder sig paa et vist Punkt af enhver Kulturudvikling og stedse indtræder paa ny under Kulturens fortsatte Udvikling. Hvor man i Sociologien ikke lader sig nøje med en blot Beskrivelse, indskrænker man sig til at fremhæve (som allerede Auguste Comte gjorde det overfor Malthus), at en talrig og tæt Befolkning er Betingelse for Arbejdets Deling, eller man gaar et lille Skridt videre og viser (som Durckheim i hans interessante Værk: *De la division du travail social*, 1893), at Arbejdsdeling er det eneste Middel til at dæmpe den voldsommere Kamp for Tilværelsen, som Befolkningens stigende Talrighed og Tæthed medfører. Det er klart, at der her mangler et Mellemed. Thi fordi én Betingelse er til Stede, kunne de afgørende Betingelser meget vel mangle, og fordi noget er nødvendigt i Kampen for Tilværelsen, er det ikke sagt, at det staar til Raadighed.

I Nationaløkonomien, der stadigt optræder med en

vis Selvstændighed overfor den almindelige Sociologi, ligger det nær at pege paa de stigende og ændrede Fornødenheder som Aarsag til Arbejdsdelingen. Det er denne Forklaring, Forf. beskæftiger sig med, og hvis Uholdbarhed han søger at vise, for saa selv at forsøge en bedre Forklaring.

Forf. hævder for det første, at Fornødenhedernes forandrede Retning og Karakter selv behøver en Forklaring, og for det andet, at den snarere er Virkning af Arbejdsdelingen end Aarsag til denne, idet de nye Fornødenheders Objekter først blive til ved selve Arbejdsdelingen, og man ikke kan have en Fornødenhed, hvis Objekt man slet ikke kender.

Denne sidste Sætning er en Hovedsætning i Forf.s Psykologi. Enhver Trang maa gaa ud paa noget, hvis Værdi er erfaret. (»Ein Bedürfniss würde demnach zu definieren sein als ein auf die Erzeugung eines bestimmten Objects gerichtetes Begehren« S. 6). Overfor denne Sætning kunde man nære adskillige Betæneligheder. Der kan dog sikkert eksistere Trang, hvis Genstand først bagefter erkendes, — en Trang, der foreløbigt ytrer sig som ubestemt Savn og Uro eller som Nedstemthed eller som Virketrang uden bestemt Retning. I de saakaldte Instinkter er der endog en Uro og Higen, der ved visse Sanseindtryk ledes i bestemte Retninger og først tilfredsstilles, naar et bestemt Resultat er naaet, skønt der forud ingen Forestilling var til Stede om dette Resultat. Man kan endog tale om en Trang, der først kan konstateres ved den Tilfredsstillelse, en vis Paavirkning eller Oplevelse bevirker, som naar — for at tage et simpelt Eksempel — en Solstraale, der bryder ind i Værelset, gør Ende paa en mismodig Stemning. Det er et af de dybeste Ord, der ere sagte i Verden, at det kan være skjult for vore Øjne, hvad der tjener til vor Fred. Hvad der, naar det kommer, volder en dyb og rig Tilfredsstillelse, maa dog have et Tilknytningspunkt i vor Natur, selv om dette ikke forud har ytret sig i Smerte, Savn eller Stræben.

Hele dette uvilkaarlige og halvt eller helt ubevidste Grundlag for »Fornødenhedernes« Udvikling gaar Forf. — forekommer det mig — altfor let hen over. Jeg har saa meget des mere Grund til at fremhæve dette, som han i sine psykologiske Bestemmelser paa flere Punkter støtter sig til min »Psykologi«. Han vilde i denne Bog have fundet en stærk Betoning af det uvilkaarlige og ubevidste Livs Betydning som Forudsætning for det Bevidsthedsliv, der virker med udtrykkelige Forestillinger og sætter bestemte Formaal. Det er sikkert med Urette, at Forf. mener (S. 19), at Fornødenhedernes Formering og Forfinelse ikke skal kunne skyldes dette Grundlag, fordi dette væsentligt er nedarvet og bestaar i uforandret Form. Der er ikke Tvivl om, at dette Grundlag (f. Eks. i det saakaldte Temperament, men ogsaa i hele Instinktlivet) kan undergaa Forandringer, som ikke blot skyldes Forestillingslivets Indflydelse. Derved bliver ganske vist hele Spørgsmaalet om Fornødenhedernes Opstaaen og Forandring langt mere indviklet og vanskeligt, end naar man holder sig til de med bestemte Forestillinger forbundne Drifter. Vi staar her over for det store Problem om Variabiliteten, som overalt i Biologien indeholder saa meget gaadefuldt, naar man gaar tilbage til de første Ændringer. Charles Darwin saa jo her en Grænse for vore Hypoteser, og siden hans Tid er denne Grænse ikke bleven overskredet.

Det er da en Simplificering af Opgaven, naar Forf. holder sig til sin Definition af Fornødenhed som en med Bevidsthed om sin Genstand forbunden Trang eller Drift. Saa er det jo selvfølgeligt, at Erfaring om Tilfredsstillelse maa gaa forud. Spørgsmaalet er nu, hvorledes nye Fornødenheder i denne Betydning af Ordet kunne opstaa. Af Selvopholdelsestrangen mener Forf. ikke, at de kunne forklares. Thi en Betingelse for at eksistere behøve de nye Fornødenheder ikke at være. Og hvis der ligefrem er Nød og Mangel til Stede, vil Befolkningen ganske simpelt tage af. Der ligger i den blotte Selvopholdelses-

trang ingen Grund til nye Fornødenheders Opstaaen. Økonomiske Grunde kunne intet Steds have været de oprindelige — hverken ved Agerbrugets eller Haandværkets Opstaaen, eller ved Tæmning af Dyr og Brugen af deres Mælk og Uld. Den økonomiske Værdi kunde først erfares, efter at man allerede havde taget Jorden eller Dyrene i Brug. — Heller ikke den frie, ubestemte Brug af Kræfterne, som er en Virkning af et Overskud af Energi, — den spontane eller (som Forf. kalder den) »æstetiske« Virketrang skal indeholde Forklaringen; dog udtaler Forf. sig her noget mindre sikkert. Hans Hovedindvending er her, at de økonomiske Fornødenheders Tilfredsstillelse gennemgaaende kræve et strængt og koncentreret Arbejde, der ikke let kunde tænkes indledet ved fri legende Virksomhed. »Æstetiske« Fornødenheder opstaa, som Forf. viser i Tilslutning til forskellige Antropologer, nok saa tidligt som økonomiske Fornødenheder; men han finder det meget vanskeligt at paavise Overgangen fra hine til disse.

Sin egen Løsning af det stillede Problem finder Forf. i et Motiv, der staar for ham som forskelligt baade fra Selvopholdelsestrangen og den frie Virketrang, — nemlig Stræben efter social Magt, d. v. s. efter at besidde noget, hvorved man udmærker sig fremfor andre. I Magtdriften, i det hede, voldsomme Ønske om at bringe sin Person til at gælde saa meget som muligt indenfor Samfundet, finder han Kilden til Fornødenhedernes Differentiation. De Herskende søge stedse at markere Forskellen mellem sig og de Ringere ved Luksus, — Luksus i Dragt, Føde, Optræden og Virksomhed. Derved opstaa nye Fornødenheder, og naar disse én Gang ere indførte i Samfundet, demokratiseres de efterhaanden ved Efterligning, idet selve denne Efterligning skyldes de Ringers Stræben efter at nærme sig i Kaar og Optræden til de Herskende — efter at vinde Magt. Det er altsaa Magtbestræbelsen, der sætter den oprindelige Differens, som afføder en ny

Fornødenhed, og det er ogsaa den, der senere udbreder denne Fornødenhed videre.

Efter mit Skøn har Forfatteren sat Magttrangen i for stor Modsætning til Selvopholdelsestrangen og den frie Virketrang. Den er beslægtet med begge. — Thomas Hobbes, der i sin energiske Psykologi lagde saa stor Vægt paa Magttrangen, udleder den paa en meget klar Maade af Selvopholdelsen. Ingen, siger han, kan tænke paa Fremtiden uden at søge at skaffe sig Midler til at møde Fremtidens Krav. Og Magt er ikke andet end Midler til at opnaa fremtidige Formaal. Overlegenhed vil man især føle med Hensyn til saadanne Midler, og den vil udvikle sig af Trygheden ved at vide, at man i denne Henseende er vel forberedt. Derfor vil Magtfølelsen ogsaa — ligesaa vel som den økonomiske Nyttefølelse — forudsætte forudgaaende Erfaring, og den vil ytre sig paa forskellig Maade hos forskellige Folk og til forskellige Tider. — Med den uvilkaarlige Virketrang er Magtfølelsen saa nøje beslægtet, at den ofte ikke kan skelnes fra den, idet den er et med Glæden over at mærke sine Kræfter, og idet man umiddelbart erfarer det Forspring, man faar fremfor andre. For Fremtiden op søger man saa ganske naturligt saadanne Opgaver og Virksomheder, hvor denne Overlegenhed kan vise sig paany.

Henvisningen til Magttrangen er saaledes ikke nogen afsluttende psykologisk Forklaring, da denne Trang hænger nøje sammen med det øvrige Driftliv. Ogsaa paa dette Punkt er Problemet altsaa mere kompliceret, end Forf. antager. Og man vil næppe kunne finde den fulde Forklaring af nye Fornødenheders Opstaaen uden særligt at tage de ydre Forhold og de derfra stammende Erfaringer i Betragtning. Der kan (som det ovenfor er antydnet i Eksemplet med Solstraalen) ligge Muligheder skjulte i den menneskelige Natur, som først under ganske specielle Forhold blive til virkelige Dispositioner, end sige til Tendenser.

Dog udelukker denne Problemets sammensatte Karakter ikke, at den af Forf. særligt fremhævede Faktor kan have sin store Betydning. Det er i hvert Tilfælde sikkert, at den spiller en mægtig Rolle i den virkelige Udvikling, selv om Forf. ikke har Ret i, at den skulde være den eneste Aarsag til de nye Fornødenheders Opstaaen. Hans Teori er den, at naar der først under Magttrangens Indflydelse er indtraadt en social Differentiation, frembringer denne hos de Herskende nye Fornødenheder som Udmærkelsestegn og ophæver derved Ligevægten mellem Produktion og Konsumtion, idet Produktionen faar et Forspring for Konsumtionen. Om det, der saaledes finder Sted, er gavnligt, beror paa, om de nye Fornødenheder (som altsaa ifølge Forf. stedse ere Luksusfornødenheder) kunne give Stødet til Udvikling af virkelige og blivende Fornødenheder i Samfundet, derved at de tilegnes af større Kredse i alle Lag. Det er ikke al Luksus, der er en progressiv Faktor.

Det forekommer mig, at Forf.s sociologiske Betragtninger gennemgaaende ere rigtigere end hans psykologiske. Han har overset, at der ved enhver social Udvikling stedse er mangfoldige psykiske Elementer i Virksomhed. Men han viser et rigtigt Blik deri, at han gaar ud paa, at en ny Fornødenhed stedse forudsætter en Differentiation — hvorledes saa denne kommer i Stand.

Inden jeg forlader den interessante lille Bog, skal jeg bemærke, at Forf. paa en træffende Maade, skønt i al Korthed, kritiserer Marx og Nietzsche. Overfor Marx hævder han, at Ulighedernes sociale Nødvendighed umuliggør enhver Utopi — ogsaa Marx's egen. Overfor Nietzsche gør han gældende, at Magtfølelsen ikke blot vil ytre sig hos »Herrerne«, men ogsaa hos »Slaverne«. Denne Kritik er hos Forf. forbunden med Anerkendelse af de geniale Ideer, de to, hver i sin (diametralt modsatte) Retning radikale Forfattere have udtalt.

Harald Høffding.